

AMIKOR A TETTENÉRT TOLVAJ RABLÓVÁ LESZ

A megtartásos rablás elkövetési magatartásának értelmezése a bírói gyakorlat tükrében

BUJDOS Iván Ákos
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

*„Vizsgáld meg, milyenek a világ dolgai: elemezd
őket az anyag, ok és cél szempontjából.”*
(Marcus Aurelius)

1. Alapvetés

Angyal Pál szerint a rablás összetett bűncselekmény, amelynek két eleme van: támadás egyrészt valamely ingó dolgon fönnálló hatalom (tulajdonjog, illetve birtok), másrészt egy bizonyos személy ellen. A dolgon fönnálló hatalom elleni támadás valójában a lopás fogalmi körébe eső elvétel, amely sajátosan egyesül a személy elleni támadással. A dologelvétel ugyan a cél, a támadás pedig ennek eszköze, azonban nem minősítő körülménye egyik a másiknak, így a rablás nem egy másik bűncselekmény minősített esete, hanem teljesen önálló bűncselekmény.¹ Angyal ehelyütt a személyes szabadság megsértését² nevezi meg eszközcselekményként.³ A mai dogmatika ezzel

¹ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve. II. A rablás és a zsarolás.* Budapest, Athenaeum, 1934. 18–19.

² Az 1878. évi V. törvénycikk [a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (a továbbiakban Csemegi Btk.)] több tényállása is vonatkozik a személyes (és nem személyi!) szabadság megsértésére. A személyes szabadságtól való megfosztás az egyik elkövetési magatartása a felségsértés bűncselekményének (Csemegi Btk. II. Rész I. Fejezet, 126. § 3. pont), továbbá a kódex elkülönítve szabályozza a személyes szabadság közhivatalnok általi (Csemegi Btk. X. Fejezet) és magánszemély általi (Csemegi Btk. XXII. Fejezet) megsértését.

³ ANGYAL i. m. 18.

szakítani látszik, ugyanis az 1978. évi Btk.⁴ kommentárja szerint a jogalkotó két másik önálló bűncselekményt vont össze ebbe a tényállásba: lopást és kényszerítést.⁵ A jelenleg hatályos kódex kommentárjai közül a Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadónál megjelent, Vaskúti András által írt, erőszakos vagyon elleni bűncselekményekről szóló rész⁶ expressis verbis nem nevezi néven azokat a bűncselekményeket, amelyekből a rablás felépül, viszont az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények tárgyalásához fűzött bevezetőjében említi a személyek cselekvési szabadságának különféle korlátozását⁷ mint a kiemelkedő veszélyesség egyik forrását.⁸ Vaskúti kiemeli továbbá, hogy a rablás célcselekménye az idegen dolog eltulajdonítási szándékkal történő elvétele, amely egyrészt megegyezik a lopás elkövetési magatartásával, másrészt – tekintettel az eszközcselekmények hatására történő kierőszakolt átadásra – annál tágabb.⁹

A rablás bűncselekményének két alapesetét kell megkülönböztetni: az (1) bekezdés által szabályozott „hagyományos” értelemben vett rablást, valamint a (2) bekezdés által leírt esetet, amikor a tetten ért tolvaj a megszerzett dolog védelmében lép fel, azaz a „megtartásos” rablást.

Érdekes lehet ugyanakkor a kódex szerkesztési módja mentén végiggondolni azt a lehetőséget, hogy a rablás alapesetei hatályos jogunkban nem kettő, hanem három csoportra oszlanak. Ebben az esetben a 365. § (1) bekezdésének a) és b) pontjai két alapesetet alkotnának, míg a (2) bekezdés lenne a harmadik alapeset. Így külön alapesetként jelenne meg az erőszakkal vagy fenyegetéssel, illetve az öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezéssel elkövetett rablás. Történeti szemmel nézve ennek a felfogásnak lehetne létjogosultsága, hiszen a Csemegi Btk. szövege elsőként a hagyományos értelemben vett rablás erőszakkal, illetve fenyegetéssel való elkövetését szabályozza, ezt követi a megtartásos rablás, majd egy harmadik, külön szakaszban szabályozza az öntudatlan, védelemre tehetetlen állapotba helyezéssel történő elkövetést.¹⁰ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény

⁴ Mivel a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) már nem hatályos, azonban a rablás bűncselekményének tekintetében lényegében azonos szöveget közöl, mint a hatályos, Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.), a tárgyalat esetek viszont jelentős részben a korábbi kódexen alapulnak, ezért a cikkben mindkét jogszabály felhasználásra és hivatkozásra kerül a jobb érthetőség kedvéért.

⁵ VARGA Zoltán (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Budapest, CompLex, 2009. (a továbbiakban: régi Btk. Kommentár) 1401.

⁶ VASKÚTI András: A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (XXXV. Fejezet). In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. kommentár. 7. kötet, Különös Rész*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., 2014. 7–47.

⁷ Vö. a kényszerítés mai és a személyes szabadság megsértésének Csemegi Btk.-ban leírt tényállásával.

⁸ VASKÚTI i. m. 7.

⁹ VASKÚTI i. m. 14.

¹⁰ 344. § A ki idegen ingó dolgot, annak birtokosától vagy birlalójától, - ez vagy más jelenlevő ellen alkalmazott erőszakkal, vagy fenyegetéssel (347. §), azon célból vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa: a rablás büntetést követi el.

345. § Rablásnak tekintik, ha a tetten kapott tolvaj, a lopás véghezvitele, vagy a lopott tárgy megtartása végett erőszakot vagy fenyegetést használ.

azonban már szakít ezzel, felállítva a régi Btk. szövegével azonosan meghatározott törvényi tényállást.¹¹

A régi Btk. 321. § (1) bekezdése szintén külön pontok beiktatása nélkül hozta a Btk. 365. § (1) bekezdés a) és b) pontjában jelenleg szétválasztva megtalálható elkövetési magatartásokat. Az új kódex szerkezeti változása akár még azt is sejtethetné, hogy a jogalkotó az (1) bekezdésen belül két alapesetet kíván létrehozni, azonban jelen cikk írójának határozott véleménye szerint ez nincs így, a kódex szerkezeti felépítése ehelyütt nem csak az alapeseteket követi, a Csemegi Btk.-ra valamelyest hasonlító szövegezés csupán technikai megoldás, érdemi dogmatikai tartalmat nem érdemes benne keresni. Az (1) bekezdés szerinti rablás esetében az erőszak alkalmazása, a fenyegetés, az öntudatlan állapotba helyezés, és a védekezésre képtelen állapotba helyezés eszköz-cselekményként – amely az irodalomban is mindegyik elkövetési magatartás esetében egységesen „kényszerítési elemként” jelenik meg – előkészíti az elvételt, a célcselekményt. Az eszköz-cselekmény eredménye az, hogy a dolog akadálytalanul elvehetővé válik. A (2) bekezdés szerinti esetben az eszköz-cselekményt időben megelőzi a célcselekmény, így az erőszak, illetve a fenyegetés nem az elvétélhez szükséges, hanem az elvett dolog megtartásához. Az eszköz-, illetve a célcselekmény együttesének dinamikájában, egymáshoz való kapcsolatában csak az (1) és a (2) bekezdés tekintetében van koncepcionális különbség, az (1) bekezdés a) és b) pontja között ilyen nem látható, ott azonos rendszer érvényesül. A két-két magatartás – erőszak és fenyegetés, illetve öntudatlan és védekezésre képtelen állapotba helyezés – esetében a külön pontba foglalás mögött nem érhető tetten olyan rendező elv, amely arra mutatna, hogy két alapesetről lenne szó. A Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pontjának meghatározása szerint védekezésre képtelennek kell tekinteni azt is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. Ez végső soron ráillhet a rablási erőszak és a kvalifikált fenyegetés elszennedőjére is, helyzetük tulajdonképpen speciális, a fogalmi különbség azonban a kódex szerkesztési elvével együtt sem olyan jellegű, amely indokolná azt, hogy az (1) bekezdésen belül két alapesetet kellene megkülönböz-

346. § Rablásnak tekintetik a lopás: ha oly módon követtetik el, hogy véghezvitele céljából valamely személy öntudatlan, vagy védelmére tehetetlen állapotba helyeztetik. Ehelyütt érdemes megemlíteni, hogy a Csemegi Btk. korának jogtudománya nem különböztetett kifejezetten alapesetek között, hanem külön tárgyalta a Csemegi Btk. 344. § szerinti szoros értelemben vett rablást, valamint a „rablásnak tekintendő lopás” fogalmi körébe vont két al esetet, a megtartásos alakzatot is tartalmazó 345. §-t, és az öntudatlan, védelemre tehetetlen állapotba helyezéssel megvalósuló esetet, amelyet a 346. § szabályozott. Részletesen ld. többek között: EDVI ILLÉS Károly: *A magyar Büntetőtörvénykönyv magyarázata III.* Budapest, Révai Testvérek Irodalmi R.-T., 1909. 105–141.; SCHNIERER Aladár: *A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntetőtörvény (1878. V. t.c.) magyarázata.* Budapest, Franklin Társulat, 1885. 495–505.; vagy CSEMEGI Károly: Anyagi büntetőjog. Második rész. In: *Csemegi Károly művei. II. kötet.* (sajtó alá rendezte: EDVI ILLÉS Károly és GYOMAI Zsigmond). Budapest, Franklin Társulat, 1904. 403–408.

¹¹ 299. § (1) Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből valaki ellen erőszakot, avagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, illetőleg valakit öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyez, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Rablás az is, ha a tettenért tolvaj a dolog megtartása végett erőszakot, avagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz.

tetni, sőt, pont az egységességet erősíti. A rablási erőszak, a kvalifikált fenyegetés és az öntudatlan állapotba helyezés logikai szempontból tekinthető a védekezésre képtelen állapotba helyezés speciális esetének is, hiszen e magatartások eredménye az, hogy a sértett képtelenné válik ellenállás kifejtésére, azonban hozzá kell tenni, hogy a rablás megállapíthatóságát nem befolyásolja az, hogy a sértett esetlegesen mégis ellenáll egy adott esetben *vis absoluta* jellegű erőszaknak, vagy egy kvalifikált fenyegetésnek, ugyanis az akarat bénítására való objektív alkalmasság elegendő a rablás megállapításához. Lehetséges olyan eset, amikor az ellenállás alapvetően lehetetlen, azonban nem kizárt, hogy a sértett esetlegesen mégis ellenszegüljön. A Legfelsőbb Bíróság ki is mondta, hogy a passzív alany részéről tanúsított ellenállás nem befolyásolja az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés akarat megtörésére való objektív alkalmasságát.¹² Az (1) bekezdés a) pontja szerinti rablási erőszak és a kvalifikált fenyegetés tekintetében tehát elegendő, hogy az ellenállás kifejtésére való képtelenségnek csupán az objektív lehetősége álljon fenn, míg a b) pontban az öntudatlan, vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés esetében az ellenállás kifejtésére való képtelenségnek be is kell következnie.

A kódex törvényjavaslati indokolása sem különböztet meg három alapesetet, annyit rögzít csupán, hogy a rablás háromféle elkövetési magatartással valósítható meg: erőszakkal, avagy élet, vagy test épség elleni közvetlen fenyegetéssel, öntudatlan, vagy védekezés képtelen állapotba helyezéssel, illetve a tettenért tolvaj által erőszak, avagy élet, vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásával a lopott dolog megtartása végett.¹³ Az indokolás egyértelműen rögzíti, hogy a rablás tényállása a tulajdonviszonyok védelmét szolgálja, és a személyes szabadságot is védi. A rablás elkövetési tárgya értékkel bíró, az elkövető számára idegen ingó dolog lehet.¹⁴ A kettős jogi tárgyat tekintve különös figyelmet érdemes fordítani a tulajdonviszonyokra, illetve az elkövetési tárgyat, az idegen dolog helyzetére. Az alapesetek számának vizsgálatakor a „legkisebb közös többszörös” elvét érdemes követni, tehát ott kell megvonni a határvonalat, ahol először található jelentős eltérés, ez pedig egyértelműen az elkövetési tárgyhoz való hozzáférés különbözőségében, végső soron pedig a fentebb már elemzett eszközcselekmény-célcselekmény sorrendjében jelenik meg.

A bírósági gyakorlat is megnyilvánul a kérdésben: a későbbiek során elemzésre kerülő ítéletáblai döntés egyértelműen kimondja, hogy a kettős jogi tárggyal jellemezhető rablás törvényi egységbe foglalja a lopás és a kényszerítés törvényi tényállását, mégpedig mindkét, akár összetett (*delictum compositum*), akár összefoglalt (*delictum complexum*) megjelenési formájában. Az ítélet még ennél is továbbmegy, amikor az erőszakos lopásként jellemzett megtartásos rablást kifejezetten a rablás második alapesetének nevezi.¹⁵ Az ítélet a *delictum complexum–delictum compositum* elválasztást alkalmazza rendező elvként a megkülönböztetéshez.

¹² EBH 2004.1110.

¹³ Magyarország kormányának T/6958. számú törvényjavaslata a Büntető Törvénykönyvről. Indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. 430.

¹⁴ Uo.

¹⁵ A Pécsi Ítéletábla, mint harmadfokú bíróság Bhar.II.5/2014/16. szám

A jogirodalom is két alapesetet különböztet meg: Deák Zoltán doktori értekezésében egyértelműen az (1) bekezdés szerinti rablást és a megtartásos rablást nevesíti.¹⁶ Hasonlóképpen Sinku Pál is ezt a két alapesetet különbözteti meg. A rablás elkövetési magatartásának elemzésénél az (1) és a (2) bekezdést tárgyalja külön – egységként a bekezdéseket kezelve –, az (1) bekezdéssel kapcsolatban pedig kiemeli ugyan, hogy a kényszerítési elem négyféle elkövetési magatartással valósítható meg, azonban egyenlőként kezeli őket abban a tekintetben, hogy mindegyik magatartás az (1) bekezdés szerinti rablás elkövetési magatartása. Néhány bekezdéssel később, a bűncselekmény alanyának tárgyalásakor pedig rámutat egy további fontos rendező elvre, miszerint a hagyományos értelemben vett rablás alanya általános, míg a megtartásos rablás alanya speciális: csak tettenért tolvaj válhat tettessé, társtettessé.¹⁷

2. Azonos elemek a két alapesetben

Álljon itt egy rövid levezetés a két alapeset közös mozzanataival kapcsolatban. Azért szükséges ez, mert a második alapeset elkövetési magatartásai lényegében megegyeznek az elsőivel, és a hasonlóságokra röviden rámutatni, a különbségeket pedig behatóbban elemezni szemléletesebb az egyszerű leírásnál.

Az első eset tehát két mozzanatot takar: idegen dolog jogtalan, a dolgot hatalmában tartó személy akaratával ellentétes elvétele történik – ez a lopási célcselekmény – erőszak alkalmazása, fenyegetés, illetve öntudatlan, vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés segítségével.¹⁸ Utóbbiak eszközcselekményként épülnek be a tényállásba.¹⁹ Az eszközcselekmény véghezvitele itt tehát megelőzi a célcselekményt, a megtartásos eset pedig ennek fordítottja.

Az elvétel tekintetében a lopás elkövetési magatartását kell irányadónak tekinteni azzal a kiegészítéssel, hogy rablás esetében lehetséges a kieroszakolt átadás is. Az elvétel mikéntje a stádium meghatározása szempontjából kiemelt fontosságú, ugyanis a benne foglalt lopás befejezettségével a rablás is befejezetté válik.

A tényálláson belül a törvényi egység másik eleme a kényszerítés,²⁰ amelyről a Btk. 195. §²¹ rendelkezik alternatív, kiegészítő jellegű tényállás keretében. Ehhez képest a rablásnál megfigyelhető kényszerítésnek szigorúbb követelményeknek kell megfelelnie: erőszak esetében személy elleni *vis absoluta*, míg fenyegetés esetében kvalifikált – élet

¹⁶ DEÁK Zoltán: *A kényszer, az erőszak és a fenyegetés fogalma és jelentősége a magyar büntetőjogban*. Doktori (PhD) értekezés. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2017. 111–112.

¹⁷ BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész*. Budapest, HVG-Orac, 2013. 605–606.

¹⁸ Az öntudatlan, illetve védekezésre képtelen állapotba helyezésről itt nem fog szó esni, mivel ez nem jelenik meg a megtartásos rablásnál.

¹⁹ EBH 2004.1111. I.

²⁰ A Kúria az EBH 2013.B.19. számon közzétett esetben kimondta, hogy a törvény a rablás (1) bekezdésben meghatározott esetének első fordulátát összetett bűncselekményként határozta meg. A kényszerítés az eszközcselekmény, a lopás a célcselekmény.

²¹ Régi Btk. 174. §.

vagy testi épség elleni közvetlen, akarat megtörésére objektíve alkalmas – fenyegetés szükséges. A rablási erőszak és a kvalifikált fenyegetés esetében is elmondható, hogy akaratot megtörő voltak megállapíthatóságát önmagában nem zárja ki, ha a sértett értekeinek eltulajdonítását sikerrel akadályozza meg.²²

3. 365. § (2) bekezdés²³

3.1. A védekezésre, illetve öntudatlan állapotba helyezéssel való elkövetés hiányáról

A második eset elkövetési magatartásai lényegében megegyeznek a Btk. 365. § (1) bekezdés szerinti rablás esetében leírhatókkal, azzal a jelentős különbséggel, hogy a tényállásban csak az erőszak alkalmazása és a fenyegetés szerepel – hiányzik tehát az öntudatlan, vagy védekezésre képtelen állapotba helyezéssel való elkövetés –, valamint az eszköz- és a célcselekmény bekövetkezésének időbeli sorrendje megfordul.²⁴

Az öntudatlan, illetve védekezésre képtelen állapotba helyezéssel való elkövetés hiánya e bekezdés vonatkozásában kérdéseket vethet fel. Egy ilyen szituáció nem mondható jellemzőnek, azonban kizárni sem lehet, így érdemes átgondolni. A hipotetikus esetben a tettenért tolvaj megbánást színlelve, a sértettet italozni hívja és ennek során – az elvett dolgot végig a birtokában tartva –, a dolog megtartása végett, erőszak és fenyegetés nélkül, altatót kever az italába és az így öntudatlanná váló sértettől az addig vissza nem adott, de visszaadni ígért dolgot elviszi.

Nyilvánvaló, hogy erőszak, illetve fenyegetés hiányában megtartásos rablásról nem lehet szó; tulajdonképpen hiányzik a törvényi egység kényszerítési eleme. A Btk. 366. § szerinti kifosztás bűncselekménye sem állapítható meg, mivel annak mindegyik elkövetési magatartása az elvételt lehetővé tevő, azt megelőző cselekvőség, olyan elkövetési magatartása azonban nincs, amely a már megtörtént elvételt biztosítaná, a megtartást tenné lehetővé.

Jelen cikk írójának véleménye szerint a kódexben nincs olyan törvényi egységként megfogalmazott bűncselekmény, amelynek elemei megfeleltethetők lennének a fenti történeti tényállásnak. Ennek megfelelően nem egy bűncselekményről van szó, így azt érdemes megvizsgálni, hogy milyen bűncselekmények anyagi halmazata állhat fenn. Ebben a kérdésben biztosnak mondható egy befejezett – és tettenért – lopás elkövetése, amelyet nem tesz meg nem történtté a megbánás színlelése, sem az, hogy ennek keretében az elkövető italozni hívja a sértettet. A másik bűncselekmény tekintetében

²² BH 2015.6.153.

²³ Régi Btk. 321. § (2) bekezdés.

²⁴ Elgondolkodtató Némethy Andrea álláspontja, amely szerint ebben az esetben nem áll fenn cél-eszköz viszony, mert az elvétel megelőzi a támadást. (NÉMETHY Andrea: Az önbíráskodás, a zsarolás és a rablás elhatárolási szempontjai. *Ügyészek Lapja*, 9. évf., 2002/3. 50.) A cikk írójának véleménye szerint a sorrend megfordulásán van a hangsúly, így az erőszak vagy fenyegetés az elvétel oldaláról tekintve a szó szoros értelmében nem eszköz-cselekmény, azonban a dolog megtartása szempontjából mindenképp, ez utóbbi pedig az elvételhez logikailag szorosan kapcsolódik. Az elkövető cselekményeivel a bűncselekmény befejezettsége felé tör, a dolog megtartása pedig az elvétel eredményének maradáóságához mindenképp szükséges.

fontos megjegyezni, hogy erőszak itt nincs, azonban az altató szervezetbe való bevitelével a sértett nem csupán öntudatlan állapotba került, hanem öntudatlan állapotából kifolyólag nem képes mozdulni, helyét megváltoztatni, illetve helyét megváltoztatva a dolgát elvivő elkövető után eredni, ezzel személyi szabadságától kerül megfosztásra. A személyi szabadság megsértését a Btk. 194. § rendeli büntetni, és mivel nyitott törvényi tényállásról van szó, az elkövetési magatartás bármi lehet, ami azt eredményezi, hogy a sértett mozgásának, helyváltoztatásának lehetősége megszűnik, így lehetséges az is, hogy az altató italba keverésével, és a sértett ily módon öntudatlan állapotba helyezéseével megvalósuljon ez a bűncselekmény, amely itt ráadásul a Btk. 194. § (2) bekezdés b) pontja szerint aljas célból elkövettként minősül, tekintettel arra, hogy az elkövető kifejezetten abból a célból helyezi öntudatlan állapotba a sértettet, hogy a dologgal zavartalanul távozhasson, a személyi szabadság megsértésével biztosítva a lopásból származó dolog megtartását, a menekülést, valamint a lopásért való felelősségre vonás elkerülését.

Ebben a tekintetben vitatható a BH 1994. 65. számon közzétett ítélet, amelynek esetében a három elkövető gázspray alkalmazásával behatolt a sértett lakásába a bejárati ajtó felfeszítése útján, ahol akkor csak annak 13 éves fia tartózkodott. A lakásban a terheltek ékszerek és pénz után kutattak, majd a gyermekkorú sértettet késsel fenyegetve a család értékeinek az átadására szólították fel. Távozásuk előtt felszólították a már összekötözött kezű sértettet, hogy feküdjön az ágyneműtartóba, és hogy onnan ne tudjon kijönni, az összecsucott ágyra különböző nehezekeket tettek.²⁵ A bíróság itt rablásal halmazatban a sértett sanyargatásával elkövetett személyi szabadság megsértését állapította meg, azonban megállapíthatta volna az aljas célból való elkövetést is, hiszen maga a bíróság fogalmazta meg, hogy az elkövetők a sértettet menekülésének, illetve segítségkérésének kizárása érdekében zárták be, azaz a személyi szabadság megsértésének elkövetése a rablás leplezésének, illetve a felelősségre vonás elkerülésének célját szolgálta.

A Legfelsőbb Bíróság korábban már kimondta, hogy a személyi szabadság megsértése aljas indokból elkövettként minősül, ha a terhelt azért zárja be a lakásba a sértettet, hogy az ne tudjon orvoshoz fordulni, így az általa megvalósított bűncselekmény – a megtörtént esetben súlyos testi sértés – miatti felelősségre vonást elkerülhesse. Ebben az ügyben a bíróság a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelvére hivatkozva kimondta, hogy személyi szabadság megsértésére is irányadó az irányelv emberölés minősített eseteinek elemzésénél található logikája, miszerint az aljas indokból vagy célból elkövetett bűncselekményt erkölcsileg elvetendő motívumból fakadó vagy ilyen célból megvalósított cselekményeket kell érteni. Az az eset is ide tartozik, amikor az elkövető a már véghezvitt más bűncselekmény miatti felelősségre vonás elkerülése céljából valósítja meg a bűncselekményt.²⁶

A Kúria gyakorlata nem változott később sem ebben a tekintetben, hiszen egy jóval későbbi ügyben is kimondta, hogy a személyi szabadság megsértése aljas indokból elkövettként minősül, ha a rablási cselekmény befejezését követően a sértett szemé-

²⁵ BH 1994. 65.

²⁶ BH 1985.458.

lyi szabadságtól megfosztott állapotának fenntartása a rablás miatti felelősségre vonás elkerülését célozza. A Kúria itt a töretlen bírói gyakorlatra és a 15. számú Irányelv II. 3. pontra hivatkozva mondta ki, hogy az aljas indokból történő elkövetés megállapítható, ha a véghezvitt más bűncselekmény leplezése vagy a felelősségre vonás elkerülése végett követik el a cselekményt.²⁷ Szintén aljas indokból elkövetett személyi szabadság megsértésének a büntetést állapította meg a bíróság, amikor a terhelt a sértettet a ház lépcsőházában visszatartva a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülése érdekében olyan írásbeli nyilatkozat aláírására bírta rá, amely szerint az előző napon általa elkövetett erőszakos közöszlész elkövetésével a sértett alaptalanul vádolta meg őt.²⁸ Ugyanígy aljas indokból elkövetésként minősítette a bíróság, amikor az elkövető az általa összevert sértettet azért zárta be a lakásba, hogy a testi sértési cselekmény miatti felelősségre-vonást elkerülje.²⁹

A 15. számú Irányelvet felváltotta a Kúria 3/2013. BJE határozata, amelynek II. 3. pontja kimondja, hogy abban az esetben, ha az elkövető más bűncselekmény megvalósítása, avagy már véghezvitt más bűncselekmény leplezése, nyomainak eltüntetése vagy a felelősségre vonás elkerülése végett követi el a cselekményt, a minősített eset megállapítása megalapozott lehet. A bírói gyakorlat egyértelműen aljas indokból elkövetett személyi szabadság megsértését állapítja meg ezekben az esetekben, azonban érdemes rámutatni, hogy ilyenkor valójában aljas célból történik az elkövetés, nem aljas indokból. A felelősségre vonás elkerülése, a bűncselekmény leplezése nem indok, amely miatt követi a bűncselekményt a tettes, hanem egy eredményképzet – törvényi tényállásban, minősítő körülményként megfogalmazott cél, azaz célzat³⁰ –, amelynek elérése végett cselekszik. Ebben a tekintetben érdemes végiggondolni a már korábban hivatkozott BH 2013.58. számú esetet, amelyben az elsőfokú bíróság kimondta, hogy a terhelt a rablás büntetést és a háromrendbeli személyi szabadság megsértésének büntetést egyaránt megvalósította, mert a rablási cselekmény befejezését követően a ragasztószalaggal a székhez kötözött sértetteknek ezt az állapotát továbbra is fenntartotta, ezáltal korlátozta őket személyi szabadságukban. Megfosztotta őket a rendőrség azonnal értesítésének, ezáltal az ún. forró nyomon történő üldözésnek a lehetőségétől. Az elsőfokú bíróság még ki is hangsúlyozta, hogy a terhelt cselekményét nem egy múltbeli történés, hanem egy jövőbeni esemény, a felelősségre vonás elkerülése vezérelte, eként a cselekményt aljas célból elkövetettnek minősítette. A másodfokú bíróság csak a minősített esetek körét bővítette ki, azonban a Kúria már aljas indokra hivatkozik aljas cél helyett. Jelen cikk írójának véleménye ebben a tekintetben az elsőfokú bíróság megközelítéséhez áll legközelebb, annyival kibővítve, hogy az aljas indok a cselekménysor elején áll, mintegy megindítja a cselekménysort, míg az aljas cél indokként is megjelenik már a cselekmény elején, de a végül megjelenő eredmény elérését kitzúve nem csupán kezdő motivációként, hanem egyfajta „végponti” motivációként hat, ennyivel

²⁷ BH 2013.58.

²⁸ BH 2003.490.

²⁹ BH 1988.387.

³⁰ BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest, Osiris, 2010. 119–120.

több mint az aljas indok.³¹ A különbség nyelvtani alapon is könnyen megtehető, hiszen ok és cél – „miatt” és „végett” – között egyértelmű a distinkció,³² és ugyan vitán felül áll, hogy minden magatartás tanúsítására valamilyen cél elérése érdekében kerül sor, a cél nem azonos a célzattal. A célzat ugyanis büntetőjogi szakkifejezés, az elkövetőnek a törvényi tényállásban megfogalmazott célja, így csak akkor beszélhetünk célzatról, ha azt a törvényhozó a tényállásban kifejezetten megjelölte.³³ Az aljas célból elkövetett személyi szabadság megsértése esetében pedig a törvényhozó a tényállásban, a minősített esetek között egyértelműen megjelölte az aljas célt, így a célzat megjelenése is vitán felül áll.

3.2. Az erőviszonyokról és a sértetti ellenállásról

Érdemes megemlíteni a Kúria újabb gyakorlatából egy esetet, amely egyrészt példásan illusztrálja a sértett és az elkövető egymáshoz viszonyított tulajdonságainak fontosságát és az erőszak, illetve fenyegetés tulajdonságainak relativitását, ráadásul érdekes példája a megtartásos rablásnak, amelyben kérdéses volt, hogy a sértettel és a tanúkkal szemben fizikailag jelentős hátrányban lévő tettenért elkövető a befejezett lopás után képes volt-e rablási erőszakot kifejteni a dolog megtartása végett.

A megtörtént esetben a terhelt a délelőtti órákban egy irodaépület előtt álló, a sértett tulajdonában lévő terepjáró gépkocsi bal oldali hátsó ablaküvegét az utcán előzőleg talált vídia fűrófejjel benyomva magához vette a hátsó ülésen lévő, szintén a sértett tulajdonát képező kék kocsit. A sértett ez idő alatt az irodaépületben tartózkodott. Amikor kinézett az ablakon, észlelte a gyanúsán viselkedő terheltet, ezért az irodaépületből elindult az utcára, hogy az autója után nézzen. Hallott egy hirtelen durranást, és észrevette, hogy a terhelt az ő táskájával sietve a túloldalra távozik. A sértett a terhelt után futott, elé ugrott, majd megfogta őt. Felszólította, hogy adja vissza a táskáját, azonban a terhelt tagadta a lopást, és a táskát erősen szorítva menekülni próbált. A sértett, hogy ezt megakadályozza, a terheltet a földre leszorította, és úgy dulakodtak egymással. A sértett és közben a segítségére siető X a terheltet erősen fogták, és elindultak, hogy bevigyék őt az épület várótermébe. A terhelt közben a táskát folyamatosan szorította, majd a nadrágzsebéből hirtelen előkapott gázspray-vel lefújta az őt fogó sértettet. A sértett kérésére X elvette a táskát a terhelttől, majd azt és a sértett pénztárcáját bevitte az épületbe, és ezt követően visszatért a sértetthez. A terhelt a visszatérő X tanút és az épületből kilépő Y tanút is lefújta a gázspray-vel. A sértett és X a terheltet egy vasrács-hoz szorították, és a gázspray-t a kezéből kicsavarták, majd a terheltet az Y által hozott nadrágszíjjal megkötötték. A helyszínre érkező rendőrjörők a terheltet előállították, a három sérültet pedig az orvoshoz kísérték. X és Y tanúk a gázspray-nek a szemükbe kerülésével 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedtek, azonban könnyű testi sér-

³¹ Az aljas indok és aljas cél közötti megkülönböztetés jelentőségére vonatkozóan lásd a 3/2013. BJE határozat II. 3. pontjának második bekezdését.

³² Ld. bővebben: GRÉTSY László – KEMÉNY Gábor (szerk.): *Nyelvművelő kézikönyvtár*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2005. s.h.v.

³³ BALOGH-TÓTH i. m. 119.

tés vétsége miatt magánindítványt nem terjesztettek elő a terhelt ellen. A gépkocsi ablaküvegének betörésével rongálási kár keletkezett, amely nem térült meg. A sértettnek okozott lopási kár a táska visszavételével megtérült. Fontos tényezője az esetnek, hogy a tettes kifejezetten alacsony növésű – saját elmondása szerint „150 cm magas törpe” –, és mintegy 50 kg testtömegű volt. A védői érvelés szerint fizikai adottságainak megfelelően nem tudott ártani senkinek, azonban a sértetti társaság nagytermetű, erős emberekből állt, a tettes vergődése pedig még arra sem volt alkalmas, hogy a sértett szorításából meneküljön. Nem tekinthető eredményesnek a gázspray használata sem, hiszen őt a sértett egy pillanatra sem engedte el.³⁴ A Kúria a felülvizsgálati eljárás végén hozott végzésében egyértelműen megállapította, hogy a terhelt a táska megtartása érdekében alkalmazott erőszakot a sértettel szemben, ugyanis a korábban megállapított tényállás szerint erre akkor került sor, amikor a sértett tulajdonát képező táska még a terheltnél volt. Jogszerűen járt el a sértett, amikor a terhelt után szaladt, majd őt megfogta. A jogszerű magatartással szemben pedig jogosan védekezni nyilvánvalóan nem lehet. A tényállás szerint a sértett kérte a terheltet, hogy adja vissza a táskáját, azonban ennek a terhelt nem tett eleget. A táskát folyamatosan szorította, majd a sértettet gázspray-vel lefújta; ez a jelenkor következő bírói gyakorlata szerint alkalmas a rablási erőszak megállapítására,³⁵ ugyanakkor a Kúria tovább erősíti döntését azzal, hogy Angyal Pálon keresztül hivatkozik a Curia korábbi ítélezési gyakorlatára is, amely szerint a paprikaszórás a szembe rablásos erőszak.³⁶ A Kúria egyetértett mind az első fokú, mind a másodfokú bíróság indokolásával, miszerint a terhelt a zsebéből elővett gázspray használatával az erőfölényét kívánta biztosítani. Emellett a terhelt védekezésében előadott, ún. gyenge ember és erős ember összevetést sem találta megalapozottnak, hiszen a cselekmény véghezvitelének folyamatában három ember kellett a terhelt felgászához akkor, amikor menekülni próbált.³⁷

3.3. A *vis compulsiva* tényállásba épüléséről, és a birtokviszonyok azonos helyen, azonos cselekmény keretében történő gyors változásáról

A dolog megtartása végett erőszakot vagy kvalifikált fenyegetést alkalmazni csak valamiféle ellenállás esetében lehet, ellenkező esetben az erőszak vagy fenyegetés nem felelne meg a törvényben leírt kívánalomnak, nem a dolog megtartása végett alkalmazott lenne. A bírói gyakorlat alapján a megtartásos rablás megvalósulásának feltétele, hogy a dolog korábbi birtokosa – a sértett – legalább szóban megkísérelje az elvett dolog visszaszerzését.³⁸ Ennek megfelelően rablást állapított meg a bíróság, amikor a terhelt a sértett pénzét az adódó lehetőséget kihasználva egy váratlan mozdulattal – erőszak nélkül – szerezte meg és tette zsebre, ám ezt követően a pénzt visszakövetelő, feljelentéssel fenyegető sértett nyakát megszorongatta, őt fejbe rúgással, megveréssel

³⁴ Kúria Bfv.II.1190/2016/7.

³⁵ Gázspray-vel elkövetett esetekre nézve lásd bővebben: BH+ 2000.1.5., BH 2013.9.237.

³⁶ ANGYAL i. m. 26.

³⁷ Kúria Bfv.II.1190/2016/7.

³⁸ BH+ 2015.10.412.

és szemkivágással fenyegette meg azért, hogy az eltulajdonított pénzt megtarthassa. A bíróság az elkövető magatartását az elvett dolog megtartása érdekében alkalmazott testi épség elleni közvetlen fenyegetésként értékelte.³⁹

Egy másik megtörtént esetben a terhelt egy üzletben bort vásárolt társaival, azonban pipereárukat is eltulajdonított, majd eltávozott a helyiségből. Amikor a sértett – az üzlet tulajdonosa – az áruk hiányát észlelte, azonnal a terhelt és társasága után indult, a lopás elkövetőjétől követelte az áruk visszaadását, és azokat nála meg is találta, miután felszólította táskájának megmutatására, s amikor a terhelt erre nem volt hajlandó, maga nyúlt a szatyorba és vette ki az elvett árukat. A terhelt az általa korábban eltulajdonított dolgok megtartása végett alkalmazta az erőszakot: megragadta a sértett mindkét csuklóját és megcsavarta a sértett kezét olyan erővel, hogy az illatszereket visszajuttatta, sőt, amikor a sértett másodszor is a táskába nyúlt, a terhelt arcul is ütötte, amely erőszak a bíróság szerint az akarat hajlítására volt alkalmas.⁴⁰ A tényállás és a bíróság általi minősítés kapcsán három kérdés is felmerül.

Az első a birtokviszonyok alakulása az elkövetés folyamatában. Kezdetben az illatszerek a boltban voltak, az elkövető birtokba vette, és eltulajdonította őket.⁴¹ Az üzlet előtt a sértett megpróbálta őket visszaszerezni, ekkor az árukat ki is emelte a zacskóból, azokat kezébe vette. Kérdés, hogy így uralmat szerzett-e fölöttük, az elkövető ekkor – ha pillanatokra is, de – kieshetett-e a birtokból. E logika mentén haladva a sértettnek egy pillanatra sikerülhetett visszaszereznie a dolgokat. A kéz megcsavarásával a sértett a dolgokat elejtette, így az elkövető a birtokból őt újra kivetette, és birtokba lépett. A következő mozzanat a sértett újabb visszaszerzési próbálkozása, amelyre az elkövető arculütéssel – erőszakkal – válaszol, a dolgok végső visszaszerzésére pedig csak az arcul ütés után kerül sor. Ezek alapján több bűncselekményt is meg lehetne állapítani: először egy lopást, majd a kezek kicsavarásakor egy Btk. 365. (1) bekezdés a) pontja szerinti, hagyományos értelemben vett rablást, az arculütéssel pedig egy megtartásos rablást.⁴² Fel kell ugyanakkor hívni a figyelmet arra, hogy az azonos elkövető és sértett között, azonos helyszínen, azonos elkövetési tárgyra, igen rövid idő elteltével elkövetett cselekmények bűncselekményegységet alkotnak. Egy 1984-ben publikált esetben a terhelt az esti órákban a MÁV-állomáson megismerkedett a sértettel, akivel italozni kezdett. A sörözőben a terheltnek elfogyott a pénze, ezért a sértett egy 500 forintos bankjegyet adott át neki azzal, hogy a rendelt italt fizesse ki. A terhelt a fizetést követően a visszajáró pénzt nem adta át a sértettnek, azt magánál tartva a sörözőből eltávozott. A sértett a terhelt után sietett, de amikor utolérte, a terhelt megfordult, és úgy megütötte a sértettet az arcán, hogy az a földre esett. Ezt követően a terhelt a sértett zsebéből 1500 forintot vett magához, majd a helyszínről elmenekült. A sértett nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedett. A Legfelsőbb Bíróság jogi

³⁹ BH 2016.1.6.

⁴⁰ BH 2001.361.

⁴¹ A birtokba vétel folyamata kételemű: először az elkövető megszünteti az előző birtokállapotot – kiveti a birtokból az előző birtokost –, majd maga lép birtokba.

⁴² Amennyiben az arcon ütés nem *vis absoluta*, csak *vis compulsiva*, rablás nem állapítható meg. Ilyenkor a zsarolás bűncselekménye jöhetne szóba.

következtetése szerint a terhelt nem csupán a menekülés, hanem az eltulajdonított pénz megtartása végett bántalmazta a sértettet. Ezzel szemben nemcsak ezt a pénzt tartotta meg, hanem a leütött sértettől további 1500 forintot vett el. A terhelt egész cselekménysorozata valójában a sértett pénzének jogtalan eltulajdonítására irányult. Ennek érdekében erőszakot is alkalmazott, majd az erőszak hatása alatt álló sértettől további pénzüsszeget vett el. Ez utóbbi cselekményt változatlanul ugyanaz motiválta, mint a cselekmény első mozzanatát. Ezért a terhelt cselekményének második mozzanata nem a kifosztást, hanem a régi Btk. 321. § (1) bekezdésében ütköző rablás büntettségének tényállását valósította meg. A bíróság ezután egyértelműen kimondta, hogy a terhelt több mozzanatu cselekménysorozata természetes egységnek tekintendő, mivel az azonos törvényi tényállás elemeit azonos alkalommal, indítékból, és azonos sértett sérelmére valósította meg, így e cselekmény egységesen a régi Btk. 321. § (1) és (2) bekezdésébe ütköző rablás büntettségként minősül.⁴³ A Kúria a természetes egység elemzésekor abból indult ki, hogy a cselekmény így értékelhető attól függetlenül, hogy egy vagy több mozzanattal valósul meg. Feltétel azonban, hogy az azonos alkalommal tanúsított rész-cselekmények ugyanabba a törvényi tényállásba illeszkedjenek, azonos legyen a sértettjük és bár önmagukban is megvalósítanak a bűncselekményt, azonban az egymást megszakítás nélkül követő tevékenység-sorozat összességében is csak egy törvényi tényállást merítsenek ki.⁴⁴ A BH 2001.361. számú esetben is egy bűncselekmény kerül megállapításra, ugyanakkor ott fel sem merül a bíróságban a fenti okfejtés lehetősége. Mindez nem véletlen. A vázolt hipotetikus probléma megoldása a lopás bírói gyakorlati során kimunkált három segédelv közül a *contrectatio* és az *apprehensio* elvének – és a polgári jog birtokbavétel-fogalmának –, valamint a természetes egység már elemzett konstrukciójának értelemszerű felhasználásával lehetséges. Kolosváry Bálint szerint a birtok valamely dolognak a saját magunk dolga gyanánt való kizárólagos hatalom, fizikai uralom alatt tartása. Ennek az uralomnak két alkateleme van: a tényleges, valóságos uralom és befolyás állandó gyakorlásának lehetősége – az objektív jellegű *corpus* –, és e hatalom gyakorlásának azon szándéka – a szubjektív jellegű *animus* –, amely szerint a fizikailag valóságos uralmat a birtokos a maga javára, a maga nevében, a maga számára a dolog megtartására irányuló akarattal gyakorolja.⁴⁵ A birtok szerzésénél e két elem fennállására van szükség, tehát *corpore* és *animo* is birtokolni kell a dolgot. A megvalósítás valamilyen tényben megnyilvánuló, és birtokosi akarattal minősített *apprehensio* által történik. Az *apprehensio* pedig ugyanaz, mint amit a *corpus* statikailag kifejez: a dolog megragadása, a fizikai uralomnak, vagy a tényleges hatalom gyakorolhatóságának a dologra való kiterjesztése.⁴⁶ A dolog birtokának egyoldalú cselekménnyel való megszerzéséhez az erre irányuló birtokszerzési akarat mellett a dolog *apprehensiója* szükséges, amellyel kapcsolatban Kolosváry azt az elvárást fogalmazza meg, hogy a dolognak a rajta gyakorolható birtok megszerzettsége tekintetében olyan

⁴³ BH 1984.380.

⁴⁴ 6/2009. BJE határozat 3. a) pont.

⁴⁵ KOLOSVÁRY Bálint: A dologi jog általános tanai. In: *Magyar magánjog*. (Szerk.: Szladits Károly) Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1942. 56.

⁴⁶ KOLOSVÁRY i. m. 64.

helyzetbe kell kerülnie, mint amilyenben a tulajdonos szokta a maga dolgát tartani.⁴⁷ Az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslatra (a továbbiakban: Mtj.) is hivatkozik, amely szerint a dolog birtokát megszerzi, akinek a dolog tényleges hatalmába jut. Azt, hogy a tényleges hatalom létrejött-e, a közfelfogás szerint rendelte volna megítélni a javaslat.⁴⁸ A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) szerint birtokos az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja, illetve az is, akitől a dolog jogalap nélkül időlegesen más személy tényleges hatalmába került.⁴⁹ A birtok megszerzésénél pedig a majd száz esztendőös Mtj. szövegét hozva kimondja, hogy a dolog birtokát megszerzi, akinek a dolog tényleges hatalmába jut.⁵⁰ Kolosváry is kimondja, hogy nem szükséges okvetlenül a szó szoros értelmében vett megragadás, hanem a tulajdon külső látszatának megvalósítása kell,⁵¹ amely jelen cikk írójának véleménye szerint azonosítható a tényleges hatalommal. Ilyen tényleges hatalmat a sértett az árukon a vissza-szerzés első mozzanatában nem szerezhette. Amikor ugyanis kiemelte a pipereárukat a szatyorból, azokat elmozdította ugyan – tehát *contrectatio* történt –, de kizárólagos, tényleges hatalmat fölöttük nem szerezhette – azaz *apprehensio* nem történt –, hiszen a szatyorból épphogy kivette őket az elkövető jelenlétében, közvetlen közelségében, helyzete tehát nem adott módot a dolgok fölötti hatalom megszerzésére, a birtokbavételre. Sértetti birtokbavétel hiányában pedig a kézcsavarással megvalósuló cselekmény megtartásos rablásként értékelendő, a következő próbálkozás – amely közben a sértett a pofont kapta –, szintén az. A sértett és az elkövető között azonos helyen – közvetlen fizikai közelségben –, nagyon rövid időtartam alatt, egységes elhatározással, azonos elkövetési tárgyra véghezvitt, azonos irányba mutató – a sértett részéről a dolgok vissza-szerzésére, az elkövető részéről azok megtartására irányuló – cselekvések a 365. § (2) bekezdésén belül természetes egység megállapítására engednek következtetni. Egyetlen rendbeli megtartásos rablás valósul tehát meg.

Második kérdésként felmerül, hogy az elkövető magatartása valóban csak *vis compulsiva* volt-e, avagy *vis absoluta*ként akaratot bénítóan hatott. A kéz kicsavarása esetében a sértett a mozdulat hatására visszaejtette a dolgokat a szatyorba, az elkövető tulajdonképpen kizárta az ellenállás lehetőségét, hiszen a csavarás hatására a sértett fizikailag nem volt képes tovább tartani az árukat, azokat visszaejtette. Nyilvánvaló, hogy az erőszak itt kimerítette a rablási erőszak kritériumait, mivel az az ellenállásra lehetőséget sem biztosító *vis absoluta* példája.⁵² A sértett másodszori próbálkozása közben történt arcul ütés adott esetben – ha önmagában állt volna – lehetett volna az

⁴⁷ KOLOSVÁRY i. m. 65.

⁴⁸ Mtj. 448. §.

⁴⁹ Ptk. 5:1. § (1), (3) bekezdés.

⁵⁰ Ptk. 5:2. §.

⁵¹ KOLOSVÁRY i. m. 65–66.

⁵² Vö. az EBH2013. B.19. számú határozattal. Az erőszak az ellenállás és a türés között választást egyik esetben sem enged, annak fizikai sajátosságaiból adódóan. A kézcsavarás hatására önkéntelenül kiejtett flakonok és a fülből hátulról közelítve kitépott fülbevaló között így párhuzam vonható.

erőszak bármely formája.⁵³ Ennek megállapítása mindig az adott eset körülményeitől függ, illetve a bíróság judiciumán múlik. Ebben az esetben a bíróság alapvetően az egész erőszakos cselekmény tekintetében *vis compulsivát* állapított meg, amely jelen cikk írójának véleménye szerint nem helyes. A bűncselekmény egyrendbeli, ugyanakkor két részletben történik az erőszak alkalmazása. Egyrendbeli rablásnál azonban az erőszakot egységesen kell értékelni, az adott rész-cselekvőségek együtteseként. Tekintettel arra, hogy a kézcsavarás már önmagában véve *vis absoluta*, a cselekmény egésze alatt egységesen értékelt erőszakot nem lehet *vis compulsivaként* minősíteni azért, mert az ütés önmagában nem érte el az akarat bénításához szükséges szintet, hiszen a pofon önmagában nem értékelhető, úgy, mintha előtte nem történt volna már egy kézcsavarás. Az időben előbb kifejtett erőszak tulajdonképpen elnyeli a pofonütés erőszakát, hiszen a cselekményt részeinek egymásra való hatásában is kell értékelni. Ebben az esetben nem értelmezhető „csak” kézcsavarás és „csak” arcul ütés külön-külön, mert az arcul ütés már a kézcsavarás után történt, így lehetetlen az, hogy az első erőszaknak ne legyen hatása a másodikra, ennek megfelelően tehát *vis absolutát* kellett volna megállapítani még abban az esetben is, ha az eset körülményeiből az következett volna, hogy a pofonütés önmagában állva csak *vis compulsiva* volt.

A harmadik kérdés az, hogy megjelenhet-e egyáltalán a 365. § (2) bekezdés szerinti rablás esetében az akaratot hajlító erőszak mint rablási erőszak. A Pécsi Ítéltábla egyik határozatában⁵⁴ kifejtette, hogy az ítélkezési gyakorlat hosszú ideje következetes abban, hogy a rablás első – összetett – esetében az alkalmazott erőszaknak lenyűgözőnek, akaratot bénítóknak kell lennie, olyannak, amely a sértett ellenállását teljesen megtöri. Ugyanakkor kérdésként fogalmazta meg, hogy a második, – összefoglalt – esetben a dolog megtartása végett alkalmazott erőszak fogalma ugyanilyen szigorú megítélés alá esik-e. Az érveléssel sajnos nem haladt tovább, mert kimondta, hogy a megtartásos rablás eleve kizárt az adott ügyben, így a rablási erőszak vizsgálatába bele sem kezdett. Az ítéletben rögzítésre került, hogy a rablás második alapesete eljövénél „erőszakos lopás”; megállapítására akkor kerülhet sor, ha a kétmozzanatú elkövetési magatartás dologelvéltelben tetet öltő első fázisa lopásként jelenik meg, és így e bűncselekmény alanya valóban tettenért tolvajként értelmezhető, olyan személyként, aki jogtalan el tulajdonítást célzó elvétellel jutott az idegen ingó dolog birtokába. Ezzel szemben az ügy sajátossága éppen az volt, hogy az elkövető egy telefon kölcsönkérésének ürügyén megtevesztette a sértettet, aki a tévedésbe ejtése folytán magára nézve hátrányos vagyoni jogi rendelkezést tett és a készüléket kiadta a kezéből. Ilyenkor – mivel a tévedésbe ejtés szolgálja a dolog megszerzését – család állapotandó meg. Tekintettel arra, hogy a tettenért tolvaj fogalma kiterjesztően nem értelmezhető, a cselekmény rablásként történő értékelése szóba sem kerülhetett.⁵⁵

⁵³ Az erőszak e két típusának elhatárolási pontjaira nézve lásd: BUJDOS Iván Ákos: A bírói gyakorlat hatása a Btk. 365. § (1) bekezdése szerinti rablás elkövetési magatartásának értelmezésére. *Magyar Jog*, 63. évf., 2016/11. 628–637., 3.2.1.1. alpont.

⁵⁴ A Pécsi Ítéltábla, mint harmadfokú bíróság Bhar.II.5/2014/16. szám.

⁵⁵ Uo.

Annyiban érdemes kritikával illetni ezt az ítéletet, hogy feltett egy dogmatikai kérdést a rablási erőszakkal kapcsolatban, amelynek megválaszolását elutasította, azonban már a kérdést sem lett volna szükséges feltennie, hiszen a bíróság tudta, hogy nem fog rablást megállapítani. Érdekes kérdés, hogy a válasz megadása miért maradhatott el: azért, mert azt a bíróság valóban szükségtelennek tartotta megválaszolni, vagy csupán nem kívánt állást foglalni a szerinte nem egyértelmű kérdésben.

Az ítéletek egy része nem mondja ki, hogy a rablás melyik esetében várja el az akaratot bénító erőszakot, általánosságban várja el a *vis absoluta* meglétét, nem tesz különbséget a 365. § (1) és (2) bekezdés között.⁵⁶ Érvelni ugyan lehet amellett, hogy egyik esetben sem megtartásos rablásról van szó, az ítéletek pedig értelemszerűen nem egy másik esettel kapcsolatban mondanak ki tételeket, így ezekben az ítéletekben valójában nem a megtartásos rablásra található rendelkezés; ugyanakkor az érvelés visszajára is fordítható, hiszen a bírósági határozatok „a rablás” bűncselekményének bizonyos tulajdonságát elemzik általában, megszorítás a szövegben nem található. Ráadásul van olyan eset, ahol kifejezetten kimondásra került, hogy a rablás mindkét alapesetére igaz, hogy az erőszaknak, illetve élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetésnek a sértett akaratát megtörő, megbénító jellegűnek kell lennie.⁵⁷

Ambrus István és Deák Zoltán is a többségi bírói gyakorlat mellett áll. Közös cikkükben egy jogesetet elemeznek, amelynek történeti tényállása alapján a terheltek egy áruházban voltak, ahol nézelődés közben néhány terméket a kosarukba tettek, majd egy-egy terméket a ruházatukba. Az elrejtett árukat nem fizették ki, de áthaladtak az áruvédelmi kapun. A kapu jelzést adott le, így biztonsági őr a másodrendű terhelte felszólította arra, hogy menjen vele a recepcióra ellenőrzés végett. E felszólításnak a terhelte nem tett eleget, tovább haladt a kijárat felé, amit a biztonsági őr úgy próbált megakadályozni, hogy több alkalommal elé állt, a terhelte azonban kikerülte, illetve vállalt eltolta őt. Eközben a recepció felől, szemből érkező másik biztonsági őr az elsőrendű terhelte kísérte meg megállítani. Rövid ideig egymás mellett haladtak, majd a biztonsági őr az elsőrendű terhelte elé állt, többször is „test a testtel szemben” próbálta visszatartani, miközben ő folyamatosan elkerülte, kikerülte. Egy alkalommal az elsőrendű terhelte a padlón megcsúszott, emiatt a biztonsági őr is elvesztette az egyensúlyát, amit az elsőrendű terhelte kihasználta és elmenekült.⁵⁸ A cikkírók abban egyetértettek a bírósággal, hogy személy elleni erőszakot alkalmaztak az elkövetők, rablás viszont nem történhetett, mivel az ott megkívánt erőszak szintjét nem érte el a két elkövető magatartása, az erőszak csak akarat hajlítására volt alkalmas, azonban azzal már nem értettek egyet, hogy a bíróság tulajdon elleni szabálysértésént értékelte az elkövetők magatartását, amikor a zsarolás bűncselekménye megállapítható lett volna.⁵⁹

⁵⁶ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.III.800/2010/8.szám. 7.; Bfv.III.114/2008/9.szám. 7.; Kúria Bfv.II.1818/2014/5.szám. 9.

⁵⁷ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.813/2010/5. szám. 17.

⁵⁸ AMBRUS István – DEÁK Zoltán: A Kecskeméti Városi Bíróság ítélete a dolog megtartásával elkövetett rablásról. A tetten ért tolvaj által alkalmazott kompulzív erőszak (vagy nem minősített fenyegetés) esetén zsarolás és lopás valóságos halmazata. *Jogesetek Magyarázata*, 2013/1. 33.

⁵⁹ AMBRUS–DEÁK i. m. 33–34.

Fentieket tekintetbe véve elmondható, hogy a többségi – mindenképpen következetesnek mondható – bírói gyakorlat és a jogirodalom mellett áll, hogy a rablás bármelyik esete csak *vis absoluta* mellett valósulhat meg. Az ismertetett, ezzel ellentétes esetek ennek megfelelően elszigeteltnek tekinthetők, és minden valószínűség szerint téves következtetések eredményei. A bíróságok többször kimondták, hogy a rablás mindkét alapesetére vonatkoztatni kell az akaratot bénító erőszakkal való elkövetést, amikor pedig ilyen határozott kijelentés nem történik, akkor „a rablást” mint bűncselekményt említik a bíróságok, alapesetre való szűkítés nélkül, ebbe pedig beletartozik a hagyományos értelemben vett, és a megtartásos rablás is. Azt sem szabad elfelejteni, amit Ambrus és Deák fogalmaz meg igen kiválóan fentebb hivatkozott írásukban: amikor a tettenért tolvaj a dolog megtartása végett akaratot hajlító erőszakot alkalmaz, a zsarolás bűncselekménye lesz megállapítható; rablás, lopás, tulajdon elleni szabálysértés és egyéb nem. Tekintettel a fentiekre, a rablás bármely esete csak akaratot bénító erőszakkal valósítható meg. A korábban már részletesen vizsgálat alá vont BH 2001.361. számú esettel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy alapvetően a cselekmény rablásként való minősítése helyes volt, a minősítés indoka szenvedett csak hibában, miszerint *vis compulsiva* mellett került sor a rablás megállapítására, amely alapvetően téves. A rablást *vis absoluta* megjelenése mellett kellett volna megállapítani.

3.4. A tettenérésről és a menekülésről

A rablás megtartásos változata összefoglalt bűncselekmény, amelynek esetében a társadalomra veszélyesség nem kisebb, mint az (1) bekezdés szerinti alakzatnál.⁶⁰ A „dolog megtartása végett” kitétel arra utal, hogy a lopási cselekmény maga befejeződött – tehát a dolgot birtokba vette az elkövető⁶¹ –, csak ezután következhet a védekezés.⁶² Ezek alapján rablást követ el az, aki az általa elvett mobiltelefont tőle visszakövetelő sértettet szegycsonton üti, majd a helyszínről eltávozik. Az erőszak itt is célzatos, de iránya már nem a dolog megszerzése, hanem a megszerzett dolog megtartása. Az idegen dolog ugyanis már az elkövető birtokában van, az általa alkalmazott erőszak a dolog visszaszerzésére irányuló magatartás leküzdését szolgálja.⁶³

Amennyiben azonban a tolvajt a lopás közben kapják tetten, és erőszakot vagy közvetlen fenyegetést alkalmaz, akkor az (1) bekezdés szerinti rablás valósul meg. Mind-

⁶⁰ Az, hogy az elkövető mikor alkalmazza az erőszakot, gyakorlatilag irreleváns a társadalomra veszélyesség szempontjából.

⁶¹ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.978/2007/6. szám. 11.

⁶² Mind ehhez a gondolatmenethez, mind a tettenérés problematikájához kapcsolható a Legfelsőbb Bíróságnak a megtartásos rablás szabályozási konstrukciójával kapcsolatos érvelése, miszerint a törvényi tényállásban megfogalmazott tettenérés – a szó nyelvtani értelmétől eltérően – nem a lopási cselekmény közben történő leleplezést jelenti, hanem a dogmatikai értelemben már befejezett elvétel utáni felfedezést. A rablás második alapesete csupán ez utóbbi tettenéréshez kapcsolódóan állapítható meg. (A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.813/2010/5. szám. 19.)

⁶³ BH 2016.6.134. A BH+ 2008.9.389. számon publikált esetben is kimondta a bíróság, hogy a tetten ért tolvaj által alkalmazott erőszak „a dolog megtartása végett” alkalmazott erőszaknak tekintendő, ha a tolvaj a dolgot már birtokába vette.

addig ugyanis, amíg a rablásba foglalt lopás nem fejeződött be, addig az elkövető a kényszerítést, mint a rablás eszközcselekményét az idegen ingó dolog megszerzése céljából alkalmazza.⁶⁴ Itt kell megemlíteni, hogy a (2) bekezdés szerinti rablás kísérlete a cikk írójának véleménye szerint nem lehetséges, mivel az erőszak, vagy fenyegetés megtörténte előtt – illetve nélkül – lopás, annak tanúsításával viszont már befejezett rablás állapítandó meg.⁶⁵

A tettenérés meglétének eldöntése kérdésében a bírói gyakorlat egységes. Nyelvtani értelmezés szerint valakit tettenérni annyit tesz, mint a kifejtett magatartás közben rátalálni és leleplezni. Ennél sokkal tágabb értelmezés honosodott meg a bírói gyakorlatban. Tettenérésnek minősül, ha a tolvaj ugyan birtokba vette a dolgot, de még nem nyílt lehetősége azt elvinni.⁶⁶ Ezt állapította meg a bíróság abban az esetben is, amikor az elkövetők régiségkereskedőknek adták ki magukat, így jutottak be az idős sértettek udvarára. Amíg egyiküknek megvételre kínált dolgokat mutattak, társa bement a házba és értékeket keresett. Az egyik sértett bement a házba és gyanút fogott, mert az egyik fiókot kihúзва találta, sőt, megtakarított pénzük is eltűnt. A szobában megtalálta a vádlottat, akitől követelte pénzét, de az kiszaladt a házból és társával együtt menekülni kezdett. Beszálltak a gépkocsijukba és el próbálták hajtani, de az egyik sértett követte őket: a vezetőülés melletti ülés felől behajolt és követelte elvett pénzét, azonban az egyik vádlott őt erőteljes mozdulattal meglökte, olyan erővel eltaszítva a gépkocsitól, hogy a sértett attól félt, az árokba esik. A vádlottak ezek után elmenekültek.⁶⁷

Tettenérésnek számít a „betörő”⁶⁸ lépcsőházban történő elfogása, illetve a menekülő elkövető folyamatos nyomon követése, és üldözése utáni elfogása is,⁶⁹ ugyanakkor a jogszabály olyan feltételt nem fogalmaz meg, hogy az elfogásnak anélkül kell megtörténnie, hogy az elkövetőt szem elől tévesztették volna.⁷⁰ Meg kell továbbá említeni, hogy tettenérés esetén a rablás tettese nemcsak az idegen dolog jogtalan eltulajdonítása, hanem ebben bűnszegédként közreműködő is lehet, ha ő alkalmaz erőszakot avagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetést a dolog megtartása érdekében.⁷¹ A tettenért tolvaj tehát nem csupán a lopás olyan tettese vagy társtettese lehet, aki szemé-

⁶⁴ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.978/2007/6. szám. 10-11.

⁶⁵ Ezzel egyezően ld. ANGYAL i. m. 42.

⁶⁶ Jellegzetesen ilyen szituáció a bolti lopás, amely e cikk gondolatmenetébe több helyre is becsatornázható. A töretlen bírói gyakorlat szerint ilyenkor a lopási cselekmény már az üzlet eladóterében befejezetté válik akkor, ha az elkövető az eltulajdonítani kívánt dolgot ruházatba, vagy egyéb módon történő elrejtéssel kivonja a tulajdonos rendelkezése alól. (Ld. többek között: Hajdú-Bihar Megyei Bíróság Katonai Tanácsa KB.II.45/2010/2. számú, vagy a Kecskeméti Városi Bíróság B.429/2011/70. számú ítéletét, utóbbi AMBRUS–DEÁK i. m.)

⁶⁷ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.192/2009/9.

⁶⁸ Betöréses, tehát dolog elleni erőszakkal, helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre megtévesztéssel, vagy a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélkül bemenve elkövetett lopás, azaz a Btk. 370. § (2) bekezdés bc) és bf) pontja [régí Btk. 316. § (2) bekezdés d) és f) pontja] szerint minősülő bűncselekmény.

⁶⁹ BH 1983.227., BH 2001.361.

⁷⁰ EH 2013.06.B.13.

⁷¹ BH 2012.2.30.

Ilyesen birtokolja a már eltulajdonított dolgot, hanem az is, aki vele szándékegységben a helyszínen segíti őt a lopás elkövetésében, azaz a lopás bűnsegéde is.⁷² Csak akkor nem minősül rablásnak a cselekmény, ha az elkövető az erőszakot kizárólag a menekülés érdekében alkalmazza. Az elkövető által alkalmazott erőszak pedig csak akkor értékelhető kizárólag a menekülés érdekében kifejtettnek, ha a tolvaj annak időpontjában a dolog birtoklásával már felhagyott,⁷³ esetleg a sértettnek vissza is adta.⁷⁴ Ha az elkövető részben a dolog megtartása érdekében, részben a menekülése érdekében alkalmaz erőszakot, rablást kell megállapítani.⁷⁵ Abban az esetben tehát, amikor az elvett dolog birtokában erőszakot – vagy kvalifikált fenyegetést – alkalmaz, a menekülés a lopott dolog megtartásával együtt jár, akkor az erőszak nyilvánvalóan nem önmagában az elkövető menekülését, hanem a dolog megtartását is célozza,⁷⁶ a cél tehát a dolog elvétele után a sértettnek a dolog visszaszerzésére, az elvitel megakadályozására irányuló magatartásának a leküzdése.⁷⁷ Ha a tolvaj az ittas sértett tárcáját visszaadja, azonban a tartalmát elveszi, a pénzt visszakövetelő sértettet pedig ellöki, megvalósítja a rablást.⁷⁸ Hiába adja vissza a tárcát, magatartása nem tekinthető kizárólag a menekülés érdekében kifejtettnek, hiszen a pénzt megtartotta, az erőszak alkalmazása pedig szolgálata a pénz megtartását és a menekülés lehetővé tételét is. Ezek szerint rablás valósul meg akkor is, ha a terhelt, miután a jogtalan eltulajdonítás végett elvett dolgokat a menekülést biztosító gépkocsiban elhelyezte, a tevékenységét észlelő és őt elszámolásra felszólító biztonsági őr bántalmazza, majd az eltulajdonított tárgyakkal együtt a gépkocsival elmenekül.⁷⁹ Az erőszak alkalmazása után a „dologgal való menekülés” tehát a kifejtett erőszak kettős céljára figyelemmel rablás megállapítását vonja maga után.⁸⁰ Ahhoz, hogy abban a kérdésben dönteni lehessen, hogy pusztán a menekülés, vagy a menekülés és a dolog megtartása céljából került sor az erőszak alkalmazására, külön figyelmet kell fordítani a lopott dolog birtoklásával való felhagyásra. Az elkövetőnek tevőlegesen – külső szemlélő, így a sértett számára érzékelhetően – kell felhagynia az elvett dolog birtoklásával. Ha ez nem történik meg, abból arra lehet következtetni, hogy a dolog megtartásának szándéka főnnállt. A konkrét esetben a két elkövető gépkocsival hajtott a sértett tehergépjárműve mellé, majd egyikük kiszállt, kiemelt két szerszámosládát a raktérből, és elindult az utca másik oldalán parkoló gépkocsijukhoz. A sértett egy boltból éppen kilépve mindezt észrevette és utánuk eredt. Ezalatt a tettes a táskákat a csomagtartóba helyezte és beszállt a mindvégig az autóban várakozó tár-

⁷² EH 2011.2295.

⁷³ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.813/2010/5. szám. 20.

⁷⁴ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.III.1.054/2009/7. szám. 4.

⁷⁵ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.III.1.054/2009/7. szám. 5.; A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.192/2009/9. szám. 7.; Kúria Bfv.II.167/2015/8. szám. 4.; Kúria Bfv.I.1761/2015/5. szám. 4.

⁷⁶ Kúria Bfv.III.39/2013/11. szám. 7.

⁷⁷ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.II.813/2010/5. szám. 18.; A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Bfv.III.1.054/2009/7. szám. 4.

⁷⁸ BH 1983.394.

⁷⁹ BH+ 2008.12.531.

⁸⁰ BH+ 2010.7.288.

sa mellé, aki beindította a motort. A sértett a bal első ajtón behajolva, az indítókulcs megszerzésével próbálta a menekülés útját állni, azonban a dolgokat elvevő elkövető ökölrel állkapcsos ütötte, majd a gépkocsi elindult. Ekkor a sértett életét, illetve testi épségét féltve hátralepett, az elkövetők pedig elhajtottak. A sértett kezdeményezte a dulakodást, azonban jogosan lépett föl, mivel elvett dolgainak visszavételét kísérte meg. A rabláshoz kívánt erőszak az ökölütéssel megvalósult. A bíróság előtt a védelem azon érve, hogy csupán lopás valósult meg, mivel az erőszakot kizárólag a helyszín elhagyásának biztosítására és nem a dolog megtartása végett alkalmazták, nem állta meg a helyét.⁸¹ Ezzel némileg ellentétes egy korábbi eset, amelyben a tettes egy üveg whiskeyt tulajdonított el egy üzletben. A boltban dolgozók az irodába vezették, de folytonosan szabadulni próbált, és kisebb sérüléseket okozott az egyik eladónak. A bíróság kimondta, hogy a dologgal való menekülés ellenére az erőszakot nem dolog megtartása végett alkalmazta, csupán a menekülés elősegítése céljából, mivel a tettes személyi körülményei – feddhetetlenséget igénylő munkaköre, egyébként kifogástalan munkavégzése – életszerűtlenné tették azt a lehetőséget, hogy erőszakkal szándékozzon megtartani egy üveg jogtalanul eltulajdonított italt.⁸²

Végezetül pedig ki kell hangsúlyozni azt is, hogy mind az ügyészi, mind a bírói gyakorlat töretlen abban a tekintetben, hogy amennyiben az elkövetési magatartás egyrészt a jogtalanul elvett dolog megtartására, másrészt további dolgok megszerzésére is irányul, a Btk. 365. § (1) bekezdése szerinti rablást kell megállapítani.⁸³

4. Záró gondolatok

A gondolkodó ebben az írásban nem egy jól körülhatárolt probléma megoldását tűzte ki célul, nem tett komplex, bonyolult javaslatokat arra vonatkozóan, hogy valamit pontosítani, javítani kell, csupán Marcus Aurelius tanácsát megfogadva megvizsgálta a „világ egy dolgát” – a megtartásos rablás elkövetési magatartását – legjobb tudása szerint, a lehető legrészletesebben. Az aprólékos elemzés mellett több kérdést is sikerült olyan oldalról megvilágítani, ahonnan eddig őket fény nem érte. Elég csupán az öntudatlan, illetve védekezésre képtelen állapotba helyezéssel való elkövetés hiányáról szóló gondolatmenetre, az akaratot hajlító erőszak tényállásba épülésének dilemmájára, vagy a birtokviszonyok azonos helyen, azonos cselekmény keretében történő gyors változásának részletekbe menően kifejtett problematikájára gondolni, sőt, a rablás bűncselekményének egészére nézve fontos kérdés az alapesetek számának meghatározása. Ezekben a kérdésekben jelen cikk írója véleményt nyilvánított az általa megfelelőnek ítélt helyen.

A gondolkodó e sorok zárásakor csak őszinte reményét tudja kifejezni aziránt, hogy munkája előmozdíthatja egy évszázados jogintézmény már kialakult dogmatikájának a folyamatosan változó életviszonyokra történő adaptálását, és ezzel segítheti a joggyakorlat fejlődését is.

⁸¹ BH 2009.265.

⁸² BH 1981.316.

⁸³ BF. 302/2002. *Összefoglaló Jelentés a rablás büntetének minősített esetei miatt indított ügyekben folytatott vádképviseleti tevékenység vizsgálatáról.* (Készítette: DR. ETTIGNÉ DR. RUMPLER Gertrúd) 3.

